

БАЛКАНСКИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА ФАМИЛИЯТА МУСТАКОВИ

СБОРНИК С МАТЕРИАЛИ
ОТ МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ
ГАБРОВО, 18–19 СЕПТЕМВРИ 2007 Г.

GABROVO SUR LA YANTRA.

L'hôtel Muzak au nom Khan, à Boucharest. — Dessin de Lancelotti.

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор – Пламен Митев, Ваня Рачева.....	7
Николай Жечев. Братя Димитър и Христо Мустакови и българската просвета през Възраждането	15
Мария-Тоска Шкодрева. Габровските търговци Мустакови – възгледи и обществена изява	32
Петър Тоцев. За Габрово през XVI–XVIII в.	37
Пламен Митев. За ползата от сдружаването (щрихи от съвместната дейност на братя Мустакови и х. Христо от Габрово).....	44
Иван Русев. Европейски идеи и влияния в българското търговско образование през Възраждането.....	60
Dimitrios Kontogeorgis. Greek and Bulgarian merchants at the Principality of Wallachia during the second quarter of the 19 th century. A comparative approach (Димитриос Кондогеоргис. Гръцки и български търговци във Влашкото княжество през втората четвърт на XIX век. Сравнително изследване)	80
Светлана Дончева. Мрежи и партньори: търговската къща на хаджи Януш Коста Петре от Крайова.....	92
Иво Жейнов. Стопанска специализация на Русе през Възраждането (до 1878 г.) Център на протоиндустриално манифактурно-фабрично производство (средата на XVIII – средата XIX в.).....	98
Надя Данова. Някои нови данни за братя Мустакови.....	119
Елка Дроснева. Храбрите списания, Кьопен, Мустаков и... ..	150
Даниела Цонева. По въпроса за взаимоотношенията между Васил Априлов – Димитър и Христо Мустакови.....	173
Вела Лазарова. Българският възрожденски печат за Мустакови.....	190
Никола Плавшић. Димитр Иванович Мустаков – агент и съветник княза Милоша и Кънажеско-сръпске агенције у Букурешту	194
Ваня Рачева. За един агент на княз Милош Обренович. Или щрих от политическата кариера на Димитър Мустаков.....	200
Ирена Узунова. Тревненският род Мустакови.....	239

Владимир Стойчев, Стефана Гаринска. Национална идентичност в мултикултурен контекст: родът Мустакови в Букурещ	243
Надя Манолова-Николова. За букурещките българи Анастас х. Георги Полизов, Добри х. Йоан Бакалоглу и Стефан Попович.....	258
Андреас Либератос. Финансиране на училищата на Балканите през XIX век. Някои бележки въз основа на примери от Пловдив и Габрово ...	266
Даниела Цонева. Габрово и габровци през XVIII–XIX век	275
Цоньо Петров. Приносът на букурещкия и одеския български център за Възраждането и Освобождението на България	305
Стефка Боева. 100 години по-късно: обратно от Дунав до Балкана по силата на Крайовската спогодба и вписването на семейство от Тулча в културния живот на Габрово.....	324
Надя Данова, Кета Мирчева, Андреас Либератос. Гръцки документи от Христо (Христофор) Мустаков	340

БАЛКАНСКИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА ФАМИЛИЯТА МУСТАКОВИ

Сборник с материали от
Международна научна конференция
Габрово, 18–19 септември 2007 г.

Съставители:

Доц. д-р *Пламен Митев*, ст. ас. *Ваня Рачева*

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
София • 2008

На повечето любители на историческото познание името *Мустакови* днес не говори почти нищо. Дори специалисти по проблемите на Българското възраждане биха се затруднили да подредят „родословното дърво“ на братята Иван и Велчо Мустакови и техните наследници или да прецизират архивите, съдържащи документация за тях.

Сборникът идва да запълни една празнота в изследванията за историята на българите през XVIII и XIX в. Томът съдържа материали от Международната научна конференция, организирана от Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Института по балканистика при БАН и с любезното домакинство на Регионалния исторически музей в гр. Габрово, проведена през септември 2007 г.

Част от материалите са посветени както на по-общ икономически теми, така и на конкретната стопанска изява на няколко поколения българи, живеещи в емиграция. Други текстове разглеждат в детайли аспекти от общественно-политическата изява на представители от голямата фамилия Мустакови. Трети коментират отделни проблеми, свързани с формирането и запазването (или постепенното загубване) на национална идентичност в мултиетническа среда. Ценни са и статиите, въвеждащи в обръщение малко познат или новооткрит документален материал в наши и чужди архиви.

Съставителите на сборника изказват своята благодарност към колегите от РИМ – Габрово, които не само приеха да са домакини на научната среща, но и участват във финансирането на изданието. Убедени сме, че настоящият том е сполучливо начало за бъдещо подробно проучване на представителите на фамилията Мустакови и се надяваме той да представлява интерес не само за тесни специалисти, но и за по-широка аудитория.

© 2008 Пламен Митев, Ваня Рачева – съставители, предговор

© 2008 Андреас Либератос, Ваня Рачева, Вела Лазарова,

Владимир Стойчев, Даниела Цонева, Елка Дроснева,

Иван Русев, Иво Жейнов, Ирена Узунова,

Кета Мирчева, Мария-Тоска Шкодрева, Надя Данова,

Надя Манолова-Николова, Николай Жечев,

Петър Тоцев, Пламен Митев, Светлана Дончева, Стефана Таринска,

Стефка Боева, Цоньо Петров, Никола Плавшин, Dimitrios Kontogeorgis

ISBN 978-954-07-2778-3

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

ПРЕДГОВОР

Първоначалната идея за организиране на международна научна конференция за позабравената габровска фамилия Мустакови се роди в частна кореспонденция с колегата от Република Сърбия Никола Плавшич, работещ като архивист в Музей „Крайна“ в гр. Неготин.

През есента на 2006 г. проектът претърпя известна промяна и колеги от Катедра „История на България“ на Историческия факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се захем с нелеката задача да намерим съмишленици. Идеята бе да съберем нови материали и да осмислим пръснатите в различни публикации сведения за някои страни от икономическата, обществената и политическата дейност на представители от две-три поколения на многобройната емигрантска фамилия.

На повечето любители на историческото познание името „Мустакови“ днес не говори почти нищо. Дори специалисти по проблемите на Българското възраждане биха се затруднили да подредят „родословното дърво“ на братята Иван и Велчо Мустакови и техните наследници или да прецизират архивите, съдържащи документация за тях. Споменаваме това, за да поясним колко амбициозна бе задачата ни да организираме и проведем сериозна научна конференция с международно участие.

С готовност и ентузиазъм идеята скоро бе подкрепена от проф. Николай Жечев и проф. Надя Данова. Радушно се отзоваха и колегите от Регионалния исторически музей – гр. Габрово, които приеха да бъдат любезни домакини на смелото начинание.

В края на 2006 г. издирихме адресите на институции в Сърбия, Румъния, Украйна, Русия и Гърция, които биха могли да съхраняват архивни материали, свързани с фамилията Мустакови. От името на Историческия факултет при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ бяха разпратени писма за съдействие и участие в готвения научен проект. Конкретната ни молба бе да се извърши проверка по описите в поверените им институции и да ни изпратят информация за евентуални документи.

Такива писма бяха изпратени до:

- Архив на град Белград;
- Архив на Сърбия в гр. Белград;
- Исторически архив „Тимочка крайна“ в гр. Зайчар;
- Исторически архив в гр. Ниш;
- Исторически архив в гр. Панчево;
- Исторически архив на гр. Нови Сад;
- Архив на Войводина в гр. Нови Сад;
- Национален исторически архив на Румъния в гр. Букурещ;
- Национален архив на Молдова в гр. Кишинев;

- Държавен архив на гр. Киев;
 - Централен държавен исторически архив на Украйна в гр. Киев;
 - Държавен архив на Одеска област, гр. Одеса;
 - Държавен архив на Херсонска област, гр. Херсон;
 - Архив за външна политика на руското Външно министерство на Руската федерация в гр. Москва;
 - Държавен архив на Руската федерация в гр. Москва.
- Изпратени бяха писма и до следните музеи:
- Исторически музей „Крайна“ в гр. Неготин;
 - Исторически музей в гр. Галац;
 - Музей на Олтения в гр. Крайова;
 - Музей в гр. Браила;
 - Национален музей за история на Румъния, гр. Букурещ;
 - Одески историко-краеведски музей;
 - Музей за история на Придунавие;
 - Болградски историко-етнографски музей;
 - Национален музей за история на Украйна.

Изпратихме също така и лична покана до директора на Отдела за история на славянските народи в Югоизточна Европа в Ново време при Института за славяноведение в Русия проф. Александър Карасьов, както и до директора на Института по история на Сръбската академия на науките и изкуствата проф. Славенко Терзич. За съжаление не получихме отговор.

В първите месеци на 2007 г. получихме следните отговори:

- на 19 февруари 2007 г. от Държавния архив на гр. Киев;
- на 7 март 2007 от Архива на Войводина в Нови Сад;
- на 21 март 2007 от Одеския историко-краеведски музей;
- на 25 април 2007 г. от Държавния архив на Херсонска област.

Директорите на тези институции колегиално ни уведомяваха, че при направената проверка от техни служители в наличните описи и фондове не са намерени документи за фамилията на Мустакови. Някои от тях (като Архивът в Нови Сад и музеят в Одеса) изявиха желание да си сътрудничим, макар и под друга форма или по други теми.

На 4 април 2007 г. получихме отговор и от Централния държавен исторически архив на Украйна в гр. Киев. Директорът на институцията О. Музычук ни преразказваше намерените от неговите сътрудници документи, свързани с фамилията Мустакови (вж.: Приложение № 1 и 2), а именно:

1. Във фонда на окръжното управление на Киевската духовна академия за 1849 г. има сведение от Киевската семинария от 5 октомври 1849 г. То представлява молба на архимандрит Хрисант, настоятел на гръцкия Киевски Екатеринински манастир, до Киевския митрополит Филарет за разрешение в нисшите отделения на Семинарията да се обучават българските младежи Григорий Мустаков, Николай Попович, Николай Пулиев, Димитър Котаки. На тази молба има резолюция от 27 август с.г., съгласно която се нарежда на управата на учебното заведение да проведе изпит на посочените българи и, ако те се окажат способни, да бъдат приети в Семинарията. Разрешава им се

обучение на частна издръжка и без осигурена квартира, като ежегодно ще им се подновява паспорта за престой от началника на Киевска губерния. В същото дело има и чернови на положителен отговор по този доклад от 10 ноември и съответстващото донесение от управата на Академията до оберпрокурора на Синода Н. Протасов от 22 ноември 1849 г.

2. Във фонда на Киевската духовна семинария, в „Поименна ведомост за учениците“ за 1849–1850 учебна година, в списъка на учениците от първи клас на нисшето отделение е посочен Григорий Мустаков, син на букурещкия търговец Николай, за който е вписано следното (по рубрики): възраст – 18 години; способности и прилежание: много добри; успех: много добър; поведение: благонравно; разряд: първи; на собствена издръжка.

3. Освен това, при преглеждане на картотеката на лицата от списъците на царската тайна полиция и поставени под полицейско наблюдение през 1819 г. колегите от Държавния архив на Херсонска област са открили името на Константин Мануилович Мустак (Мустакас), гръцки поданик.

Последният отговор, който получихме на 9 май 2007 г., бе от Националния исторически архив на Румъния в гр. Букурещ. Директорът проф. Корнелиу Лунгу съобщаваше за налични документи, свързани главно със стопанската дейност на отделни представители от рода Мустакови и подробно изброяваше имена на партньори и търговски контрагенти в редица градове от Румъния и Централна Европа. Колегата предлагаше сътрудничество намясто и изявяваше желание да участва в нашата инициатива. През месец юли 2007 г. проф. Надя Данова посети румънския Национален исторически архив в гр. Букурещ за две седмици и има възможност да работи там, получавайки коректно съдействие от румънските колеги. За съжаление директорът на архива, проф. Лунгу, вече се пенсионира и не можа да вземе участие в нашата конференция.

Междувременно получихме достатъчно заявки за участие на колеги от ИФ на СУ „Св. Климент Охридски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, НЗУ „Неофит Рилски“, ВСУ „Черноризец Храбър“, Института по балканистика към БАН, Института за литература към БАН, РИМ – Габрово, РИМ – Русе, Националния музей за образованието – Габрово, Дома на хумора и сатира – Габрово.

Особено ни зарадва отзвукът и предложенията за съвместна работа по темата за балканските измерения на фамилията Мустакови от колегите Никола Плавшич и Емила Петрович от Сърбия и Андреас Либератос и Димитриос Кондогеоргис от Гърция.

За съжаление, по обективни причини, не всички колеги, които заявиха участие и се включиха в конференцията, успяха да предадат своите текстове за отпечатване в този сборник. Въпреки това, ние сме убедени, че настоящият том е сполучливо начало за бъдещо подробно проучване на представителите на фамилията Мустакови.

*Пламен Митев
Ваня Рачева*

Vue générale de la ville de Bucharest, capitale des Principautés-Unies.

N° 176. Valachie. — Une rue de Bucharest. D'après M. Doussault.

Сборникът съдържа материали от Международната научна конференция, проведена в град Габрово на 18 и 19 септември 2007 г. В нея взеха участие двадесет и пет представители на научни институции от България, Сърбия и Гърция.

Публикуваните тук статии и документи са начален принос към пълно изследване на живота и дейността на отделни личности от голямата емигрантска фамилия Мустакови. Събрани в един том, те попълват представата ни за интересния български XIX век.